

Катерина Павлівна РУБАН,

кандидат юридичних наук, старший інспектор Тренінгового центру
Головного управління Національної поліції в Херсонській області, Херсон, Україна

ПОДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДЕКЛАРАЦІЙ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Протидія корупції для України є однією з найактуальніших завдань для усього періоду існування незалежної держави. Впровадження е-декларування є умовою для отримання безвізового режиму з державами Шенгенської зони. Однак справжня мета нової системи – запровадження дієвого інструменту запобігання корупції. У порівнянні із заходами, які вже проводилися – подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі електронних декларацій) є абсолютною новачкою через, що виникає чимало питань і ускладнень. Посадові особи державних та комунальних підприємств, установ, організацій, депутати місцевих рад та інші суб'єкти декларування зобов'язані подавати таку ж декларацію про доходи, як і Президент чи Прем'єр-міністр України. Якщо звернутися до статистичних даних, то загальна кількість таких суб'єктів може становити 3 мільйони осіб [1]. Чи впорається Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) з таким обсягом даних та чи буде забезпечено захист персональних даних як самих посадовців, так і членів їх сім'ї? Ці та інші питання вимагають розгляду переваг та недоліків подання електронних декларацій як заходу запобігання корупції.

За даними Світового банку, більше 150 країн ввели вимоги про декларування майна [2]. Втім, електронне декларування у тому вигляді, який передбачає закон України «Про запобігання корупції» є новачкою не тільки для нашої держави, а й суттєво відрізняється від подібної практики, що існує у Європі та інших розвинених країнах світу. Принциповою є різниця у виді декларування, для іноземних країн це податкові декларації, в нашій державі це майново-інформаційні декларації.

Наприклад, в Естонській республіці доходи за рік декларуються на сайті Податково-митного департаменту [3]. При цьому Естонський уряд повертає частину податків, які було стягнуто з особи протягом року. Зазвичай повертають податок з відсотків за кредит на навчання, кредит на придбання квартири, а також за другу і наступну дитину. У декларації треба ввести номер рахунку, на який департамент перерахує зазначені кошти [4].

Таким чином, держава стимулює правдивість даних, які надає декларант, оскільки це в його інтересах. В Україні правдивість даних забезпечується залякуванням відповідальністю: дисциплінарною, адміністративною та кримінальною.

У Німеччині, незалежно від того, ким є громадянин чи державним службовцем, чи фізичною особою – щорічна декларація подається платником

податків до відділень податкової служби тільки в особливих випадках. До таких належать, наприклад, ситуації, коли німецький громадянин отримує додаткові доходи з інших джерел, не пов'язаних з основною роботою. На практиці це означає наступне: громадянин Німеччини, крім заробітної плати за основним місцем роботи, отримує, наприклад, від держави субсидії або іншу форму фінансової допомоги, або має додаткові доходи від своєї наукової діяльності. Тільки в цьому випадку він зобов'язаний подавати щорічну декларацію в податкову службу.

У всіх інших випадках, живучи людина тільки на одну заробітну плату, він взагалі не замислюється про заповнення декларацій. За нього це робить бухгалтерія того підприємства або державної організації, де людина працює. Причому відомості в податкову службу Німеччині про отриману зарплату відсилає безпосередньо бухгалтерія. Платник податків фактично повинен просто оформити собі так звану електронну податкову картку, заповнення якої входить в обов'язки роботодавця, а не самого платника податків [5].

Слід зазначити і про особливості оприлюднення електронних декларацій, так у Німеччині навряд чи вдасться отримати через сайт Федерального канцлера відомості про його щорічний прибуток. Те ж саме стосується і депутатів Бундестагу, депутатів Європейського Парламенту. Отримати зазначені відомості можна лише за допомогою направлення офіційного запиту до фіскального органу, який крім того такий запит обов'язково має бути аргументованим – навіщо потрібні ці дані. Але в такому випадку важливо інше: німецькі громадяни впевнені, що перевіркою законності отримання прибутку займається спеціальний орган, а також бухгалтерські відділи державних організацій.

Серед заходів запобігання корупції у представницьких органах влади закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» містить вимогу про підвищення рівня прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження, помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо). Крім того, у цьому ж законі передбачені заходи запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції подання, серед яких указано саме оприлюднення (зокрема в Інтернеті) та моніторинг достовірності даних декларацій суддів про

майно, доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру. Виходячи із указаних положень, можемо прийти до висновків, що Антикорупційна стратегія до 2017 року направлена на подання електронних декларацій публічними службовцями, у першу чергу депутатами та суддями. Такий вітчизняний підхід до запобігання корупції відповідає міжнародним стандартам, проте останні не містять вимог про необхідність електронного декларування доходів усіма службовцями, і тим паче невідомо для правового поля більшості цивілізованих країн категорією «прирівняних до них осіб».

Слід зазначити, що всі запобіжні заходи будуть марними без політичної волі вищих посадових осіб держави до реальних змін і подолання організованої злочинності. Політична воля у будь-якій державі, а особливо з недостатньо розвиненими демократичними інститутами, є дієвим засобом протидії корупції. За відсутності такої волі найдосконаліше законодавство має декларативний характер, а діяльність правоохоронних органів лише імітує боротьбу з корупційною злочинністю [6].

Прикладом комплексної боротьби Нідерландів з корупцією є антикорупційна стратегія, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи, як: постійна звітність і гласність щодо виявлення корупції та обговорення наслідків – покарання за корупційні дії (щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції); розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють; створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви; основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях і втрата всіх соціальних

пільг, які надає державна служба, наприклад, пенсійного і соціального обслуговування [7].

Отже, не дивлячись на численні привітання України від іноземних урядів із першим кроком до прозорості та подолання корупції за допомогою електронного декларування, варто зауважити, що насправді його дієвість проявиться тільки з часом. При цьому на першому плані знаходитиметься порядок перевірки електронних декларацій НАЗК та результати виявлення укривань доходів чи не співрозмірних витрат чиновників. Останнім часом у засобах масової інформації з'являється багато інформації про витрати українських високопосадовців, які перевищують їхню заробітну плату, про невідповідність чиновницьких доходів стилю життя [8]. При цьому зауважимо, що зарубіжний досвід підтверджує практику не можливості такого посадовця коли-небудь у подальшому обіймати владні посади. Натомість вітчизняне законодавство передбачає у більшості покарання у вигляді штрафів або як найсуворіше позбавлення волі, втім обмеження займатися певним видом діяльності є тільки тимчасовим заходом. Крім того, новаційна стаття про кримінальну відповідальність за подання завідомо неправдивих даних в електронній декларації (ст. 366-1 КК України) не містить жодних градацій у кваліфікації, які б визначали більш суворе покарання для народних депутатів, високопосадовців та суддів, власне про що зазначено у законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки». Тобто по факту максимальна відповідальність за сотні тисяч прихованих статків та мільйони, а подекуди і мільярди гривень буде однаковою, та ще й з можливістю через три роки повернутися на політичну арену України. Поясненням такому становищу може бути направленість цієї норми на викриття дрібних чиновників, а не насправді протидія великій корупції.

Список бібліографічних посилань

1. Гекалюк Р. Проблемні питання нового антикорупційного законодавства // Всеукраїнське об'єднання «Незламність»: сайт. 22.12.2014. URL: <http://nezlamnist.org.ua/1%2022.12.2014.html> (дата звернення: 30.12.2016).
2. Котляр Д., Поп Л. Как декларируют имущество госслужащих в разных странах мира. Является ли Украина особенной? // Европейская правда: сайт. 26.09.2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/09/26/7054986/> (дата звернення: 13.02.2017).
3. Представление декларации о доходах за 2016 год // Эстонская республика, Налогово-Таможенный Департамент: офиц. сайт. URL: <https://www.emta.ee/ru/chastnyy-klient/deklarirovanie-dohodov/predstavlenie-deklaracii-o-dohodah-za-2016-god> (дата звернення: 13.02.2017).
4. Солнцев А. Электронная налоговая декларация в Эстонии // Geektimes: сайт/Tech Media. 02.03.2012. URL: <https://geektimes.ru/post/139244/> (дата звернення: 13.02.2017).
5. Крамарчук О. Электронные декларации: чего от нас хочет Европа? // МИР: сайт. 17.03.2016. URL: <http://iamir.info/elektronnye-deklaratsii-chego-ot-nas-hochet-evropa/> (дата звернення: 13.02.2017).
6. Цимбал П. В., Кимлик Н. В., Ляшенко М. М. Попередження корупційних злочинів. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 4 (59). С. 211–216. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvnudpsu_2012_4_32.pdf (дата звернення: 13.02.2017).
7. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам в системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03. Київ, 2004. 206 с.
8. Сенік В. Відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією // Голос України: сайт газ. 23.10.2015. URL: <http://www.golos.com.ua/article/260245> (дата звернення: 13.02.2017).

Одержано 14.02.2017